

PREFAȚĂ

Voluminoasa lucrare asupra necropolei de la Mihălășeni inaugurează o nouă serie de monografii arheologice, care urmează să apară în paralel cu revista *Hierasus* și să poarte numele de *Bibliotheca Archaeologica „Hierasus”. Monographica*. Această serie nouă de monografii are menirea de a valorifica din punct de vedere științific mai ales descoperirile arheologice din regiunea nordică a Moldovei și cercetările desfășurate de arheologii din această zonă geografică. Inițiativa nu este singulară, ci se înscrie într-o tendință generală tot mai evidentă pe plan european, potrivit căreia muzeele de frunte și serviciile de patrimoniu își finalizează rezultatele investigațiilor științifice – inclusiv ale cercetărilor de teren – în două serii paralele de publicații: a) o revistă (de obicei cu regim de anuar) pentru publicarea studiilor curente de mai mică întindere și b) o serie de monografii, în care sunt valorificate proiectele mai mari de cercetare.

Șansele de reușită ale inițiativei de la Botoșani sunt în afara oricăror urme de îndoială, întrucât sunt publicate dintr-odată trei volume din serie:

1. Octavian Liviu Șovan, *Necropola de tip Sântana de Mureș - Černjachov de la Mihălășeni (jud. Botoșani)*. Bibliotheca Archaeologica ‘Hierasus’. Monographica I.

2. Adrian Florescu, Marilena Florescu, *Cetățile traco-getice din secolele VI-III a. Chr. de la Stâncești – Botoșani*. Bibliotheca Archaeologica ‘Hierasus’. Monographica II.

3. Octavian Liviu Șovan, Mircea Ignat, *Așezarea getică fortificată de la Cotu Copălău*. Bibliotheca Archaeologica ‘Hierasus’. Monographica III.

Cu aceste trei volume, seria *Bibliotheca Archaeologica ‘Hierasus’. Monographica* se impune autoritar chiar din start, cu trei monografii asupra unor cercetări de teren în două așezări fortificate traco-getice și o necropolă din secolul IV d. Hr., toate obiective arheologice de referință. Dacă ultima monografie, elaborată în urma unor investigații recente în așezarea getică fortificată de la Cotu Copălău, îmi este mai puțin cunoscută, celelalte două lucrări îmi sunt familiare încă din perioada cercetărilor de teren. Ambele obiective își au deja un loc bine asigurat în istoriografia românească.

Cetățile traco-getice impunătoare de la Stâncești, cercetate ani îndelungați cu o înaltă competență și dăruire de Adrian C. Florescu, au intrat încă de la început în circuitul științific și și-au atras faima nu numai prin dimensiunile impresionante ale fortificațiilor păstrate până în zilele noastre, ci și prin ceea ce săpăturile arheologice au putut dezvălui cu privire la diversele construcții și amenajări din interiorul lor, ca și prin inventarul specific unor asemenea așezări fortificate (multă ceramică traco-getică, dar și amfore grecești și piese de aur).

În chip fericit, cercetările din așezarea getică fortificată de la Cotu Copălău, prin cea de a treia monografie a seriei, aduc materiale și informații noi cu privire la istoria și civilizația populației traco-getice de la est de Carpați, care confirmă în totalitate și întregesc concluziile formulate pe baza cercetărilor anterioare de la Stâncești.

Ceva mai stăruitor mă opresc asupra monografiei descoperirilor din necropola de la Mihălășeni, care inaugurează seria de monografii ‘Hierasus’. Această lucrare cuprinde două părți distincte, din care prima este reprezentată de un catalog cuprinzător al descoperirilor, ca o amplă bază de date și o importantă sursă documentară pentru cercetările viitoare. Cea de a doua parte include analiza datelor din catalog, pentru a stabili cronologia, practicile funerare, obiceiurile de port și concluziile generale.

Necropola de la Mihălășeni (jud. Botoșani), investigată metodic de-a lungul a șase campanii de săpături de mare amploare (1983-1988) de către O. L. Șovan, reprezintă unul dintre cele mai importante obiective arheologice din perioada romană târzie din țara noastră descoperite în ultimele decenii. Prin cercetarea ei integrală au fost descoperite 520 de morminte cu un inventar foarte bogat

(accesorii vestimentare, obiecte de podoaba și de toaletă, pandantive și amulete, recipiente de lut și de sticlă, precum și resturi osoase de la ofrande alimentare), care se întind pe o perioadă de cel puțin un secol, aproximativ de la retragerea romanilor din Dacia (275 d. Hr.) și până după invazia hunilor (375 d. Hr.). În apropierea necropolei au fost identificate și resturi din așezarea locuitorilor care și-au înmormântat morții în cimitirul deja cercetat. Numărul foarte mare de morminte cercetate situează necropola de la Mihălășeni pe locul al doilea în ierarhia celor circa 500 de cimitire cunoscute până acum în aria culturii Sântana de Mureș – Černjachov, înaintea ei aflându-se doar necropola similară de la Bârlad – Valea Seacă cu un total de 547 de morminte.

Descoperirile de la Mihălășeni oferă informații foarte importante cu privire la populația din această regiune în perioada de trecere de la antichitatea târzie spre evul mediu timpuriu, când pe arii întinse ale Europei au avut loc în mod repetat masive deplasări de populații și alte fenomene cu implicații majore în reconfigurarea demografică și politică a continentului. Zonele de stepă din nord-estul României, denumite de geografi Câmpia Moldovei sau Câmpia Jijiei, au cunoscut și ele aceste modificări. Astfel, dacă în secolele II-III d. Hr. se găseau aici doar puține comunități umane, reprezentate de așezări sezoniere și mici grupe de morminte, la sfârșitul secolului al III-lea și la începutul celui următor această regiune a fost populată masiv. Acum au apărut așezări întinse și de lungă durată, în care locuiau comunități umane stabile, având ca ocupații de bază agricultura, creșterea vitelor și diverse meșteșuguri. Descoperirile de la Mihălășeni sunt cea mai convingătoare dovadă a noului tablou demografic din stepa Jijiei.

Departate de a avea importanță doar pentru istoria locală, complexul arheologic de la Mihălășeni prezintă un mare interes pentru zone mult mai largi din această parte a continentului, întrucât aduc informații valoroase cu privire la dezvoltarea principalelor activități economice, la mobilitatea populațiilor, la relațiile de schimb cu zonele învecinate și mai ales la contactele strânse cu civilizația romană. Este și motivul pentru care tot mai mulți specialiști de prestigiu din străinătate s-au interesat în amănunt de aceste descoperiri, iar unii dintre ei au ținut să viziteze personal Muzeul de istorie din Botoșani, pentru a cunoaște bogatele colecții de la Mihălășeni.

Amploarea și valoarea descoperirilor de la Mihălășeni au ajuns de notorietate încă de la primele campanii de săpături, iar apariția monografiei consfințește și încheierea unei prime etape de finalizare a unui proiect de cercetare inițiat în 1983 și desfășurat integral de-a lungul a peste două decenii în cadrul Muzeului de istorie din Botoșani. Proiectul Mihălășeni a adus în patrimoniul instituției muzeale o cuprinzătoare și remarcabilă colecție de descoperiri datând de la sfârșitul antichității și din perioada marilor migrații. Între acestea se găsesc rarități, cum ar fi medalioane romane de sticlă (între care unul cu însemne creștine – Daniel în groapa cu lei) și vasul de lut cu reprezentări antropomorfe.

Lucrare monografică elaborată de O. L. Șovan, încorporând corpusul descoperirilor și partea de sinteză, este densă, bine articulată și însoțită de o amplă și binevenită ilustrație de calitate, compusă din hărți, desene, schițe, tabele și diagrame. Dimensiunile neobișnuite ale necropolei și cantitatea enormă de materiale provenite din inventarul mormintelor au oferit posibilitatea unor comentarii ample și diverse. Autorul face interesante observații cu privire la tipologia inventarului (mai ales în ceea ce privește fibulele, pieptenii și diversele categorii de recipiente de lut) și la cronologia mormintelor din necropolă, stabilind cu claritate trei faze de înmormântări. Un spațiu corespunzător acordă autorul și abandonării treptate a practicilor de înmormântare păgâne și adoptării de către comunitatea umană care și-a îngropat morții în necropola de la Mihălășeni a obiceiurilor funerare creștine.

Monografia necropolei de la Mihălășeni apare la foarte scurt timp după publicarea unei alte lucrări de proporții asupra așezării și necropolei de la Bârlad – Valea Seacă¹, aparținând aceluiași complex cultural, cunoscut arheologilor sub numele de cultura Sântana de Mureș – Černjachov. Cele două necropole (Mihălășeni și Bârlad – Valea Seacă) sunt de dimensiuni foarte apropiate. Între ele se observă asemănări firești, determinate de apartenența la aceeași cultură, dar prezintă și caracteristici prin care se deosebesc substanțial, fapt pentru care ele nu se pot substitui (ca informație) una celeilalte; de asemenea, nici una din ele nu poate fi umbrită de valoarea celeilalte. Tocmai existența unor deosebiri mari între cele două necropole ridică valoarea fiecăreia din ele, făcându-le complimentare.

¹ Vasile Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad – Valea Seacă (Sfârșitul sec. al III-lea – a doua jumătate a sec. al V-lea)*, Editura ARC 2000, București 2004, 720 pagini. Volum îngrijit de Eugenia Popușoi.

Un studiu comparativ cuprinzător între cele două cele mai mari necropole ale acestui complex cultural ar putea face mai multă lumină asupra realităților demografice și istorice din regiunile est-carpatică ale României în secolul al IV-lea d. Hr. Pentru aceasta ar fi nevoie mai înainte de câteva studii temeinice pregătitoare, pentru care este nevoie de timp. Dar chiar și în formă sumară pot fi schițate de pe acum câteva observații, care vor trebui avute în vedere în cercetările viitoare.

Așezările din preajma celor două necropole au fost inegal cercetate. Așezarea de la Bârlad – Valea Seacă a fost cercetată pe zone largi și nu mai este nici un dubiu că acolo a existat un adevărat centru meșteșugăresc de prelucrare a osului, mai ales pentru confecționarea pieptenilor (peste 30 de ateliere deja cercetate). Era o activitate de producție de prim rang în viața economică a comunității sătești de acolo. În aceeași așezare erau practicate și alte îndeletniciri meșteșugărești, dar într-o proporție mult mai redusă. De asemenea, populația respectivă se ocupa și cu agricultura și creșterea vitelor.

Spre deosebire de situația de la Bârlad – Valea Seacă, în așezarea de la Mihălășeni, cercetată în proporție mult mai redusă, nu se întrevide (după informația de până acum) nici o activitate meșteșugărească cu o pondere deosebită în viața locuitorilor. Aici viața economică era probabil dominată de practicarea agriculturii și creșterea vitelor. Unele meșteșuguri vor fi fost practicate și la Mihălășeni, dar nu la dimensiunea centrului meșteșugăresc de la Bârlad – Valea Seacă. Activitățile economice deosebite din cele două așezări au determinat și evidente deosebiri de structură a comunităților umane de acolo.

Deosebiri foarte mari pot fi sesizate în cele două necropole, ambele cercetate integral. Ele sunt vizibile îndeosebi în ceea ce privește riturile și ritualurile de înmormântare, dar de asemenea și în ceea ce privește tipologia materialelor din morminte. În necropola de la Bârlad – Valea Seacă substratul autohton (remarcat mai ales prin ceramica lucrată cu mâna de tradiție dacică) are o prezență masivă, imagine care nu se repetă la Mihălășeni. Situația este explicabilă prin realitățile din secolele anterioare. În vreme ce regiunea Podișului Central Moldovenesc a fost populată masiv în secolele II-III d. Hr. de comunități ale dacilor liberi, Câmpia Jijiei era aproape lipsită de locuitori. Aici se aflau doar comunități foarte reduse de daci liberi, abia identificabile, precum și grupe mici de sarmați nomazi, de la care nu au rămas decât morminte izolate sau grupe foarte mici de morminte. Pentru a stabili un tablou demografic corect al perioadei secolelor II-IV d. Hr. este nevoie de mai multe cercetări. Oricum, necropola de la Mihălășeni rămâne un reper de bază pentru toate cercetările viitoare.

Problemele ridicate de descoperirile remarcabile de la Mihălășeni sunt numeroase, iar cercetarea viitoare o va dovedi din plin. Materialele descoperite alcătuiesc un document solid pentru reconstituirea istoriei spațiului est-carpatic românesc în secolul IV d. Hr. Publicarea celorlalte antichități din zonă și lărgirea sintezei pe spații mai întinse vor da dimensiunea și valoarea adevărată a descoperirii de la Mihălășeni. Autorul mai întâi al cercetărilor de la Mihălășeni, iar acum și al monografiei Mihălășeni, a elaborat o lucrare de referință, care va servi enorm cercetărilor viitoare. El are dreptul de a se bucura, în sfârșit, după numeroasele constrângeri la care a fost supus pe parcursul investigațiilor, unele impuse chiar de el pentru bunul mers al cercetării, dar mai ales însăilate de forțe potrivnice. Acum este un învingător și la acest final fericit ar fi bine să reflectăm mai mult, deopotrivă învingători și înfrânți. Toți au câte ceva de învățat. Eu îl felicit pentru ceea ce a realizat cu foarte multă trudă, cu dăruire, cu entuziasm și cu sacrificii majore pentru sănătatea sa.

Frankfurt am Main (octombrie 2005)

Ion Ioniță